

सूर्योदय नगरपालिकाको खानेपानी व्यवस्थापन ऐन, २०७६

प्रस्तावना:

सूर्योदय नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानी तथा सरसफाई सेवालाई नियमित, व्यवस्थित, गुणस्तरयुक्त र सुलभ बनाई त्यस्तो क्षेत्रका बासिन्दालाई भरपर्दो सेवा प्रदान गर्ने गराउने उचित र प्रभावकारी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, सूर्योदय नगरपालिकाको नगरसभाले नेपालको संविधानको धारा २२६(१) रस्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२(१) बमोजिम यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम "सूर्योदय नगरपालिकाको खानेपानी व्यवस्थापनऐन, २०७६" रहेको छ। यो ऐन सूर्योदय नगरपालिका क्षेत्र भित्र लागु हुनेछ ।

(२) यो ऐन सूर्योदय नगरपालिकाको स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भएको मितिबाट लागु हुनेछ ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

- (क) "नगरपालिका" भन्नाले सूर्योदय नगरपालिका सम्झनुपर्छ ।
- (ख) "प्रमुख" भन्नाले नगरपालिकाको प्रमुख सम्झनुपर्छ ।
- (ग) "सभा" भन्नाले सूर्योदय नगरपालिकाको नगर सभालाई सम्झनुपर्छ ।
- (घ) "कार्यपालिका" भन्नाले सूर्योदय नगरपालिकाको कार्यपालिकालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ङ) "वडा" भन्नाले सूर्योदय नगरपालिकाको वडा सम्झनुपर्छ ।
- (च) "न्यायिकसमिति" भन्नाले सूर्योदय नगरपालिकाको न्यायिक समितिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (छ) "प्राकृतिकपानी" भन्नाले परापूर्वकाल देखि ढुङ्गेधारा, कुवा, नदी, खोला, इनार, पोखरी, ताल वा सतही प्राकृतिक स्रोतबाट निःसृत भएको वा भूमिगत स्रोतबाट निकालिएको पानी सम्झनु पर्छ ।
- (ज) "खानेपानी सेवा" भन्नाले प्राकृतिक पानीलाई प्रशोधन तथा शुद्धिकरण तथा व्यवस्थापन गरी उपभोक्तालाई पानी उपलब्ध गराउने काम सम्झनु पर्छ ।
- (झ) "सरसफाई सेवा" भन्नाले मानव मलमूत्रबाट वा घरेलु, व्यापारिक वा औद्योगिक उपयोग पश्चात् निष्काशन भएको फोहर पानी तथा त्यस्तो पानीमा मिश्रित सबै किसिमका फोहर पदार्थलाई नष्ट गर्ने, निष्काशन गर्ने, प्रशोधन गर्ने वा शुद्धिकरण गर्ने काम सम्झनु पर्छ ।
- (झ) "सेवा" भन्ना लेखा नेपानी वा सरसफाई सेवा सम्झनुपर्छ ।
- (ञ) "अनुमतिपत्र" भन्नाले सेवा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सेवा प्रदायकलाई दिइएको अनुमतिपत्र सम्झनुपर्छ ।
- (ट) "सेवा प्रदायक" भन्नाले नगरपालिका वा नगरपालिकासँग सम्झौता गरी सेवाप्रदान गर्ने अन्य कुनै व्यक्ति, उपभोक्ता समूह वा संगठित संस्था समेत सम्झनु पर्छ ।
- (ठ) "सेवा प्रणाली" भन्नाले खानेपानी वा सरसफाई सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले निर्माण वा जडान गरिएको पाइप, जलाशय वा खानेपानी, फोहर पानी वा ढल मिसिएको पानी प्रशोधन वा शुद्धिकरण गर्ने प्लाण्ट वा त्यस्तै किसिमका अन्य उपकरण वा संरचना सम्झनु पर्छ ।
- (ड) "महसुल" भन्नाले सेवा प्रदायकले सेवा प्रदान गरे बापत उपभोक्ता बाट लिन पाउने महसुल सम्झनुपर्छ ।
- (ढ) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
- (ण) "उपभोक्ता समिति" भन्नाले दफा ५ बमोजिम गठित समिति सम्झनु पर्छ ।

(त) "खानेपानी मुहान" भन्नाले खानेपानीको प्राकृतिक श्रोतलाई सम्झनु पर्छ ।

(थ) "खानेपानी संरक्षित क्षेत्र" भन्नाले खानेपानीका प्राकृतिक श्रोत स्थल, खोलानाला, ढुंगेधारा, कुवा, इनार, सिमसमर, पोखरी धाप, जलाधार क्षेत्र सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

खानेपानीको उपयोग, उपभोक्ता संस्थाको गठन र उपयोग सम्बन्धी प्राथमिकता क्रम

३. **खानेपानीको स्वामीत्व:** यस नगरपालिका भित्रको खानेपानीको स्वामीत्व नगरपालिकामा निहित रहनेछ ।

४. **खानेपानीको उपयोग:** (१) यस ऐन बमोजिम अनुमति प्राप्त नगरी कसैले पनि खानेपानीको उपयोग गर्न पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहाय बमोजिम खानेपानीको उपयोग गर्न अनुमतिपत्र लिनुपर्ने छैन:

(क) व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपमा आफ्नो निमित्त खानेपानी र अन्य घरेलु प्रयोगका लागि उपयोग गर्न

(ख) व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपमा आफ्नो जग्गाको सिँचाई गर्न

(ग) जग्गाधनीले आफ्नो जग्गाभित्र मात्र सीमित रहेको खानेपानी तोकिए बमोजिम उपयोग गर्न

(३) खानेपानी उपयोग गर्ने व्यक्ति वा संगठित संस्थाले अरुलाई मर्का नपर्ने गरी लाभदायक उपयोग गर्नुपर्नेछ ।

५. **खानेपानी उपभोक्ता संस्थाको गठन :** (१) सामूहिक लाभका लागि संस्थागत रूपमा खानेपानीको उपयोग गर्न चाहने व्यक्तिहरूले तोकिएबमोजिम खानेपानी उपभोक्ता संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन गरिएको खानेपानी उपभोक्ता संस्थालाई तोकिएको अधिकारी वा निकाय समक्ष तोकिए बमोजिम दर्ता गराउनु पर्नेछ ।

६. **उपभोक्ता संस्था संगठित संस्था हुने:** (१) उपभोक्ता संस्था अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।

(२) उपभोक्ता संस्थाको सबै कामकारवाहीको निमित्त आफ्नो छुट्टै छाप हुनेछ ।

(३) उपभोक्ता संस्थाले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न, बेचबिखन गर्न वा अन्य किसिमले व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(४) उपभोक्ता संस्थाले व्यक्ति सरह नालिस उजूर गर्न र उपभोक्ता समिति उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजूर लाग्न सक्नेछ ।

७. **खानेपानी उपयोगको प्राथमिकताक्रम:** (१) खानेपानी उपयोग गर्दा साधारणतया: देहायको प्राथमिकता क्रम अनुसार गर्नुपर्नेछ:

(क) खानेपानी र घरेलु उपयोग

(ख) सिँचाई

(ग) पशुपालन तथा मत्स्यपालन जस्ता कृषिजन्य उपयोग

(घ) जलविद्युत

(ङ) घरेलु उद्योग, औद्योगिक व्यवसाय तथा खानीजन्य उपयोग

(च) जल यातायात

(छ) आमोद प्रमोदजन्य उपयोग

(ज) अन्य उपयोग

(२) खानेपानी उपयोग गर्दा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा तोकिएको समितिले उपदफा (१) को प्राथमिकता क्रम, दफा (४) को उपदफा (३) बमोजिम खानेपानीको लाभदायक उपयोग भएनभएको र अन्य आवश्यक औचबुझ समेत गरी सोको आधारमा सम्बन्धित खानेपानीको उपयोग गर्न पाउने नपाउने वा कुन किसिमले उपयोग गर्न पाउने भन्ने कुराको निर्धारण गर्नेछ ।

- (३) उपदफा (२) बमोजिम तोकिएको समितिले निर्धारण गरेको कुरा सम्बन्धित सबैलाई मान्य हुनेछ ।
 (४) उपदफा (२) बमोजिम तोकिएको समितिले सोही उपदफामा उल्लेखित कुराहरूको निर्धारण गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-३

खानेपानी व्यवस्थापन र जिम्मेवारी सम्बन्धी व्यवस्था

८. खानेपानी व्यवस्थापन र जिम्मेवारी सम्बन्धमा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछः

- (क) प्राकृतिक पानीको मुहान संरक्षण गर्ने गरउने ।
 (ख) खानेपानी सेवा, विस्तार, सुधार गर्ने गरउने,
 (ग) खानेपानीको दुरुपयोग रोक्ने तथा खानेपानी प्रदूषित हुन नदिने,
 (घ) खानेपानीको स्रोत, वितरण तथा सरसफाई सम्बन्धमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण गर्ने गरउने,
 (ङ) सेवा प्रणालीसम्बन्धी अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने गरउने,
 (च) सेवा सञ्चालनको लागि आवश्यक पर्ने लगानी निश्चित गरी सोको योजना तयार गर्ने र आर्थिक स्रोतको व्यवस्था गर्ने गरउने ।
 (छ) सेवाको विस्तार तथा विकासका लागि आवश्यक पर्ने रकमको स्रोत पहिचान गरी प्राप्त गर्ने,
 (ज) प्रचलित कानूनबमोजिम सेवाको महसुल दर निर्धारण गर्ने,
 (झ) गुणस्तरयुक्त र प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्न आवश्यक प्रबन्ध गर्ने,
 (ञ) सेवा प्रदायकलाई सेवा प्रदान गर्न अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने वा सेवाप्रदायकसँग सम्झौता गरी सेवा प्रदान गरउने,
 (ट) उपभोक्तालाई प्रदान गर्ने सेवाबापत निर्धारित महसुल असूल गर्ने गरउने,
 (ठ) सेवा प्रदायकले सेवा प्रदान गर्दा कुनै उपभोक्तालाई पीरमर्का पर्न गएमा सोउपर सुनुवाई गरी उपयुक्त उपचार दिने,
 (ड) सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने तोकिए बमोजिमका अन्य काम गर्ने ।
 (ढ) उपभोक्ता समिति वा अन्य कुनै संघ संस्थाहरुबाट सेवा सञ्चालन हुँदै आएका खानेपानी वितरण सेवालार्ई सम्बन्धित उपभोक्ता समिति वा संघ संस्थाहरु सँग सहमति गरि तोकिए बमोजिम नगरपालिका मातहतमा ल्याई प्रभावकारी सेवा सञ्चालन गर्ने ।
 (ण) खानेपानी सेवा तथा वितरण प्रणाली नगरपालिका वा उपभोक्ता मार्फत गर्ने गरउने । तर उपभोक्ता मार्फत खानेपानी सेवा तथा वितरण गराउँदा नगरपालिका सँग भएको सहमति र सम्झौता बमोजिम हुनेछ ।
 (त) खानेपानी व्यवस्थापन गर्न आवश्यक पर्ने आर्थिक स्रोतको व्यवस्था गर्ने ।
 (थ) स्थानीय सरकार तथा प्रदेश सरकार र संघीय सरकारसँग सम्पर्क तथासमन्वय गर्ने ।

परिच्छेद-४

विशेषाधिकार सम्बन्धी व्यवस्था

९. **लगानी गर्न सक्ने:** (१) नगरपालिकाले दफा ११ बमोजिमको कोषमा रहेको रकम उपभोक्ताको हितलाई ध्यानमा राखी लगानी गर्न सक्नेछ ।
 (२) उपदफा (१) बमोजिम गरिने लगानीको क्षेत्र तथा शर्त तोकिए बमोजिम हुनेछन् ।
 १०. **घर जग्गामा प्रवेश गर्न सक्ने:** (१) नगरपालिकाको कुनै सदस्य वा कर्मचारीले आफ्नो कर्तव्य पालनको सिलसिलामा कुनै उपभोक्ताको घर जग्गामा प्रवेश गर्नुपर्ने भएमा सोको कारणसहितको जानकारी सम्बन्धित व्यक्तिलाई दिई त्यस्तो घर जग्गामा प्रवेश गर्न सक्नेछ । तर कुनै व्यक्तिले सेवाको दुरुपयोग वा सेवाको

अनाधिकार उपयोग गरिरहेको छ भन्ने शङ्का गर्नु पर्ने मनासिब आधार र कारण भएमा त्यस्तो घर जग्गामा प्रवेश गर्न जानकारी दिइरहनु पर्ने छैन ।

११. निजी वा सार्वजनिक घर जग्गामा पाइप बिच्छ्याउन सक्ने: (१) नगरपालिकाको निर्णय बमोजिम उपभोक्तालाई खानेपानी वा सरसफाई सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि निजी वा सार्वजनिक घर जग्गामा पाइप बिच्छ्याउन वा अन्य संरचना बनाउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पाइप बिच्छ्याउँदा वा सोसँग सम्बन्धित अन्य संरचना बनाउँदा कुनै व्यक्तिको निजी घर जग्गामा कुनै किसिमले हानि नोक्सानी पर्न गएमा नगरपालिकाले सोबापत सम्बन्धित घर जग्गाधनीलाई नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिमको मनासिब क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

१२. सेवा प्रदायकसँग शुल्क लिन सक्ने: (१) नगरपालिका वा नगरपालिकाले अधिकार प्रत्यायोजन गरि गठन भएको कुनै समितिले नगरपालिकाको भौगोलिक क्षेत्रभित्र सेवा सञ्चालन गर्ने सेवा प्रदायकसँग तोकिए बमोजिम शुल्क लिन सक्नेछ ।

(२) नगरपालिकाले अन्य कुनै सेवा प्रदायकलाई आफ्नो सेवा प्रणाली सञ्चालन गर्न अनुमतिपत्र दिएकोमा अनुमतिपत्रमा उल्लेख भएबमोजिमको रकम त्यस्तो सेवा प्रदायकबाट असूलउपर गर्नेछ ।

१३. अतिरिक्त दस्तुर लगाउने: (१) उपभोक्ताले सेवा उपयोग गरेबापत तिर्नु पर्ने महसुल निर्धारित समयभित्र नतिरेमा वा उपभोक्तालाई नियमित सेवा भन्दा थप सेवा उपलब्ध गराइएकोमा त्यस्तो उपभोक्ताबाट नगरपालिका वा नगरपालिकाले अधिकार प्रत्यायोजन गरि गठन भएको कुनै समितिले तोकिएबमोजिम अतिरिक्त दस्तुर असूलउपर गर्न सक्नेछ ।

(२) नगरपालिकासँग सम्झौता गरी वा अनुमति पत्र प्राप्त गरी सेवा सञ्चालन गर्ने सेवा प्रदायकले समेत उपदफा (१) बमोजिमको अतिरिक्त दस्तुर लगाउन र उठाउन पाउनेछ ।

१४. सेवा निलम्बन वा अन्त्य गर्न सक्ने: (१) यस ऐन वा प्रचलित कानून बमोजिम निर्धारित महसुल नबुझाउने वा तोकिएको समयमा महसुल नबुझाउने उपभोक्ताको सेवा नगरपालिका वा सेवा प्रदायकले निलम्बन वा अन्त्य गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सेवा अन्त्य भएकोमा उपभोक्ताले नगरपालिका वा सेवा प्रदायकलाई बुझाउनु पर्ने महसुल तथा अन्य दस्तुर बुझाएमा निजलाई पुनः सेवा प्रदान गरिनेछ ।

परिच्छेद-५

कसूर तथा सजाय सम्बन्धी व्यवस्था

१५. कसूर तथा सजाय: (१) कसैले यो ऐन वा यसअन्तर्गत बनेको नियम प्रतिकूल कुनै काम गरी देहायको कसूर गरेमा कारण परेको मितिले पैंतिस दिन भित्रमा नगरपालिकासमक्ष उजुर दिन वा कारवाहीको लागी प्रतिवेदन दिन सक्नेछ । नगरपालिकाले त्यस्तो उजुर वा प्रतिवेदन उपर छानविन तथा सुनवाई गरि त्यस्तो व्यक्तिलाई देहायबमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ:

(क) सेवासँग सम्बन्धित कुनै संरचना, जडान वा पूर्वाधार भत्काए वा विगारेमा वा अन्य कुनै प्रकारले क्षति पुर्याएमा क्षति भएको हानि नोक्सानीको मनासिब क्षतिपूर्ति भराई कसूरको मात्रा हेरी पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,

(ख) खानेपानीलाई प्रदूषित गराई सार्वजनिक स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पुर्याएकोमा कसूरको मात्रा हेरी पच्चीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,

(ग) सेवाको अनाधिकृत प्रयोग वा दुरुपयोग गरेमा पन्ध्र हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी सेवा बन्द गर्न,

(घ) सेवा मापकयन्त्र वा अन्य त्यस्तै उपकरण विगारे वा सेवा प्रदान गर्ने कार्यमा बाधा अवरोध पुर्याएमा दश हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,

(ड) सेवा प्रणालीमा जडित पाइप लाइन चोरी गरेमा, विगारेमा, भत्काएमा वा नष्ट गरेमा सो कामबाट पुग्न गएको क्षतिको विगो भराई विगोबमोजिम जरिवाना गर्न तथा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्ति उपभोक्ता भए त्यस्ता उपभोक्ताको सेवा छ महिनासम्म बन्द वा निलम्बन गर्न ।

परिच्छेद-६

लेखातथा लेखापरीक्षण

१६. **लेखा र लेखापरीक्षण:** (१) कोषको आय—व्ययको लेखा प्रचलित कानूनबमोजिम राखिनेछ ।
(२) नगरपालिकाले टोकिएबमोजिम आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा आन्तरिक नियन्त्रण गर्नु गराउनु पर्नेछ ।
(३) कोषको लेखापरीक्षण कार्यपालिकाले नियुक्त गरेको ईजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षकबाट हुनेछ ।
(४) कार्यपालिकाले चाहेमा जुनसुकै बखत कोषको लेखा तथा सोसँग सम्बन्धित कागजात जाँचन वा जाँचाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद-७

विविध

१७. **निर्देशन दिन सक्ने:** सेवाको गुणस्तर कायम गर्ने, बातावरण संरक्षण गर्ने तथा खानेपानी तथा सरसफाईको गुणस्तर कायम राख्ने सम्बन्धमा नगरपालिकाले सेवा प्रदायक वा उपभोक्ता वा सम्बन्धित पक्षलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालन गर्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ ।
१८. **वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने:** (१) प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र देहायका कुराहरू समेत समावेश गरी प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले वा निजले तोकेको अधिकृत स्तरको कर्मचारीले प्रमुख मार्फत नगरसभा समक्ष वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछः
(क) कोषको आम्दानी र खर्चको विवरण,
(ख) खानेपानी सम्बन्धी वर्षभरी सम्पादन भएको कामको विवरण र सोको लागि लागेको प्रशासकीय खर्च,
(ग) आगामी वर्षको कार्ययोजना र त्यसको लागि आवश्यक पर्ने अनुमानित बजेट तथा सोको स्रोत,
(घ) टोकिए बमोजिमका अन्य विवरण ।
१९. **समिति गठन गर्न सक्ने:** (१) नगरपालिकाले दफा ३ बमोजिम आफूले गर्नुपर्ने काम कारवाही र जिम्मेवारी सुचारुरूपले गर्नका लागि आवश्यकता अनुसार समिति गठन गर्न र अधिकार प्रत्यायोजन गरि सेवा सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिको काम, कर्तव्य, अधिकार तथा समितिका सदस्यले पाउने सुविधा टोकिए बमोजिम हुनेछन् ।
२०. **नियम बनाउने अधिकार:** यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड बनाउन सक्नेछ र त्यस्तो नियम कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएपछि लागू हुनेछ ।
२१. **बचाउ:** यस ऐनमा लेखिएको कुनै प्रावधान प्रदेश र संघीय ऐनसँग बाझिन गएमा बाझिएको हदसम्म यस ऐनमा लेखिएको कुरा बदर भएको मानिने छ । यस ऐन बन्नुभन्दा पहिल्यै नगरपालिकाबाट खानेपानी सम्बन्धी भए गरेका कार्यहरू यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिने छ ।

आज्ञाले

प्रकाशराज पौडेल

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत